

Отже, боротьбу з цим явищем оголошувати безглуздо. Єдиний вихід – створення в країні умов для реалізації творчого потенціалу молоді, що можливо лише за наявності розвиненої та високотехнологічної економіки, адже за слабкої економіки завжди буде відплив інтелекту й кадрів. Водночас без формування національної ідентичності та патріотизму в молоді всі кошти на її освіту можуть виявитися прямими втратами. У якості державницького підходу можемо навести угоду, яку укладає фонд Пінчука з талановитою молоддю, котру відправляють на стажування до інших країн, – повернутися в Україну і працювати на її благо. Проте, скільки років така людина мусить відпрацювати, у вимозі не зазначається. Таким чином, для того, щоб людина працювала на користь власної держави, необхідно створити їй гідні умови.

1. *Бойко О.* Відплив мозків. Для країни – проблема, для вченого – можливість самореалізації / *О. Бойко* // *Голос України*. – 2004. – 30 квітня. – С. 8. 2. *Давидов П. Г.* Аксиологічний аналіз соціальної цінності університетської освіти / *П. Г. Давидов* // *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Науковий журнал. Серія «Філософія. Культурологія. Політологія. Соціологія»*. – Том 23 (62) № 4. – 299 с. – С. 263–272. 3. *Житарюк І.* Глобалізація і проблеми інтелектуальних ресурсів України / *І. Житарюк* // *Персонал*. – 2007. – № 11–12. – С. 116–120. 4. *Клепко С. Ф.* Філософія освіти в Європейському контексті: [монографія] / *С. Ф. Клепко*. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с. 5. *Кремінь В.* Людина і освіта у вимірах економічної цивілізації / *В. Г. Кремінь* // *Освіта*. – 2006. – № 45–46. – 4–5. 6. *Кремінь В.* Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін / *В. Г. Кремінь* // *Філософія освіти: наук. часопис*. – 2008. – № 1–2 (7). – С. 15–21. 7. *Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття* / Авт. кол.: *В. Литвин* (кер.), *В. Андрущенко*, *А. Гуржій* та ін. – К.: Навч. книга 2004. – Кн. 2: *Освіта і наука: творчий потенціал державно- і культуротворення*. – 2004. – 672 с. 8. *Пелагеша Н.* Освіта для де/конструкції ідентичності (про політичний зміст Болонського процесу) / *Н. Пелагеша* // *Віче*. – 2007. – № 3. – С. 43–45. 9. *Сбруєва А. А.* Тенденції реформування середньої освіти розвинених англійських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.): [монографія] / *А. А. Сбруєва*. – Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня», Видавництво «Козацький вал», – 2004. – 164 с. 10. *Телегіна Г. В.* Образование на перехрестях культур: реформа на Западі и её интерпретации / *Г. В. Телегіна* // *Сборник трудов. Изд. Тюм ГУ*, 2005. – 294–306 с. 11. *Шаповалов А.* Євроінтеграція та освітня реальність в Україні / *А. П. Шаповалов* // *Вища освіта України*, 2008. – № 1 (28). – С. 233–240. 12. *Шинкарук В.* Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій освіті України / *В. Шинкарук*, *Х. Раковський*, *К. Метешкін* // *Вища школа*. – 2008. – № 9. – С. 12–28. 13. *Young most likely to consider themselves Europeans, new study suggests.* The Associated Press. – Published: October 19, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/623/>.

Марія Дружинець

Відродження українства в Придністровській молдавській республіці: історія та реалії

Статтю присвячено аналізу відродження української мови і культури в Придністровській молдавській республіці (ПМР) на прикладі утворення українських товариств, Спільноти українців Придністров'я, українських редакцій, радіо, телебачення, газети «Гомін», українських навчальних закладів різного рівня, зокрема, формування кафедри української філології при ПДУ (Придністровському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка).

The article is dedicated to the analysis of revival of the Ukrainian language and culture in Transdnistrrian Republic of Moldova on the examples of foundation of Ukrainian societies, the Union of the Ukrainians of Transdnistrria, Ukrainian publishing houses, radio and TV programs and the newspaper «Gomin» as well as educational institution of different levels, in particular of founding of the chair of Ukrainian philology at the T. G. Shevchenko Transdnistrrian States University.

Відродження українства – дуже велике і складне завдання, воно можливе лише при згуртуванні зусиль всього суспільства, державних, наукових, навчальних і громадських установ. Щоб підняти українську мову і культуру Придністров'я на державний рівень навіть і цих зусиль недостатньо, тому що декілька поколінь українців прожили тут без рідної мови, хоч у місцях компактного розселення українців ніколи не зникла рідна мова, зберігались і передавались із покоління в покоління традиції, звичаї, обряди, притаманні українцям [2, с. 3].

З найдавніших часів на теренах Придністров'я проживають етнічні українці. З найдавніших часів земля Придністров'я у складі великих територіальних утворень була ареною значних історичних та культурних подій. Історія Лівобережжя Дністра тісно переплетена з життям відомих політичних і культурних діячів України. Це події XIV–XVI ст., коли у м. Бендери побували Іван Сверчевський, Лобода, Северин Наливайко. У XVII ст. в районі Бендерської фортеці знайшов свій останній притулок гетьман України Іван Мазепа. Пилип Орлик у Бендерах написав і проголосив першу Конституцію України. Згадував про Бендери і Т. Г. Шевченко в своїх історичних поемах «Іржавець» і «Відьма». У Бендерах розпочали свою акторську діяльність корифеї українського театру Марія Заньковецька та Іван Тобілевич. Народна артистка України Марія Заньковецька вперше в стінах Бендерської фортеці зіграла роль Наталки-Полтавки з однойменної п'єси Івана Котляревського, зачинателя нової української літературної

мови. Пам'ять про ці події українці м. Бендери увічнили, відкривши 14 вересня 1994 р. пам'ятник. Історики та археологи вважають цю землю своєрідним коридором, через який проходило багато племен і народів [5, с. 70]. Ще у праслов'янську добу на берегах Дністра проживали слов'янські племена антів. Пізніше тут жили східнослов'янські племена тиверців і уличів, які ввійшли до складу Київської Русі. Тут, як і в регіонах України, формувалась українська народність і нація, розвивалася українська мова. Отже, українське населення в цьому регіоні повністю автохтонне. Придністров'я з X по XI ст. входило до Київської Русі, в XI ст. – до Галицького князівства, а пізніше – до Галицько-Волинського князівства. Після битви під Синіми Водами (1362 р.) Придністров'я входить до складу Литовського князівства. У XVII ст. південна частина цієї території була під владою Туреччини, а північна ввійшла до складу Речі Посполитої. У 1792–1793 рр. обидві частини в результаті російсько-турецької війни і розподілу Речі Посполитої були приєднані до Росії. Після Полтавської битви разом з Мазепою сюди прибула частина українського війська, деякі з них і залишилися. Після зруйнування Запорізької Січі (1775 р.) у Придністров'я перебралася велика кількість запорізьких козаків.

На території Молдавії українці почали селитися з XVI ст. Це були переважно вихідці з Волині, Галичини та Поділля. Українська діаспора в Молдові формувалася впродовж всіх наступних століть, особливо інтенсивно у післявоєнний період. До Жовтневої революції кількість українців у цьому

регіоні перебільшувала всі інші національності. У 1924 р. на цій землі була утворена автономна Молдавська республіка у складі України. Більша частина цієї автономної республіки – українці, що засвідчено у «Большой советской энциклопедии» за 1938 р. [6, с. 5]. Під час існування Молдавської автономної республіки українська мова виконувала функції державної, існувало багато шкіл, особливо в регіонах, де українське населення переважало. Діяли українські бібліотеки, різні видавництва. За часів панування в Бессарабії боярської Румунії викладання в школах здійснювалося тільки румунською мовою.

Але після утворення Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки у 1940 р. мовна ситуація цілком змінюється: українська мова повністю витісняється із суспільного життя, українські школи стають російськими або молдавськими, останні українські школи закриваються на початку 1960-х років. Українське населення Придністров'я втрачає можливість вивчати рідну мову у школі, користуватися нею у державних установах [1, с. 14].

Після утворення Придністровської Молдавської Республіки у 1990 р. мовна ситуація стає предметом уваги політиків, вчених, державних діячів, суспільства. На сьогодні теж актуальною є проблема взаємовідношень мови і суспільства – питання мовної ситуації, проблеми, які хвилювали і хвилюють філософів і лінгвістів. Мовна ситуація Придністров'я – це ситуація взаємодії російської, української і молдавської мов. Мовна ситуація є результатом історичного розвитку соціуму, вона формується і розвивається під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників соціально-економічних, демографічних, національно-культурних напрямів мовної політики. Мовна ситуація в ПМР, безперечно, є динамічним явищем. В умовах полікультурного простору, в структурі орієнтацій сучасної особистості значну роль набували національні цінності, зокрема рідна мова.

Українська мова є рідною для третини придністровців (носіїв південно-східного чи південно-західного наріч), які з давніх часів, як відомо, проживають на теренах Придністров'я. Саме для них, з метою реалізації закону «Про мови в Придністровській Молдавській Республіці» [3], було відкрито перший Республіканський український теоретичний ліцей у м. Тирасполі, середню школу № 1 ім. Лесі Українки, у 2000 р. російсько-українську школу № 1 у м. Тирасполі. У середніх навчальних закладах з російською мовою навчання почали вивчати українську мову як офіційну, а в 2003 р. почали працювати Бендерська гімназія ім. І. П. Котляревського з українською мовою навчання, український дошкільний заклад у м. Рибниця, українські класи в с. Окниця Кам'янського району та м. Кам'янка. Справа відродження української мови і культури розпочалася із заснування міських та районних товариств української культури, які об'єдналися у Спілку українців Придністров'я імені Олександра Бута – одну з найбільш численних громадських організацій, яка підтримує і розвиває українську культуру на лівобережжі Дністра. До складу Спілки входять 8 міських і районних товариств української культури, які об'єднують понад 30 тисяч українців («Червона калина» – Тирасполь, «Вітчизна» – Бендери, «Стожари» – Григоріополь, «Поділля» – Рибниця, товариство української культури ім. Т. Г. Шевченка – Кам'янка, ім. Б. Хмельницького – Слободзея, «Промінь» – Дубоссари, «Пролісок» – Дністровськ). При кожному товаристві створено художні колективи – хори української народної пісні та вокальні ансамблі, майже при кожному з них є дитячі гурти (всього близько 20 колективів). Ці колективи беруть участь

у творчих конкурсах, що проходять в Україні. У Придністров'ї було проведено республіканське свято Книги (1993) у м. Бендери та свято пісні у м. Рибниця (1994). У березні 1993 р. ТУК м. Тирасполя «Червона калина» започаткувало проведення Шевченківських читань. Це різноманітні літературні свята, вечори, зустрічі з поетами та письменниками Придністров'я та України, конкурси читців та виконавців. У Григоріополі 22 жовтня пройшов IX Республіканський фестиваль української народної пісні «Пшеничне перевесло» за участю поетів, музикантів та співаків з України. Варто згадати, що в різні роки у Придністров'ї побували Дмитро Гнатюк, кобзар Володимир Горбатюк, поети Іван Драч, Дмитро Павличко, Дмитро Шупта, Володимир Гранін, Олекса Різників, співак Микола Сікора, виконавець і бард Едуард Драч, хор ім. Г. Верьовки, хори та ансамблі української пісні з Вінниці, Черкаса, Києва.

У Придністров'ї діє громадська організація «Укрпросвіта», метою якої є відродження і утвердження української мови серед українців зарубіжжя. Українці Придністров'я мають республіканську газету «Гомін» (січень 1992 р.), українські редакції радіо і телебачення (програма «Промінь»). Через два роки після прийняття закону «Про мови в ПМР» у 1994 р. в Придністровському державному університеті імені Т. Г. Шевченка була створена кафедра української філології. Кафедра на сьогодні не тільки здійснює підготовку фахівців з української філології, але й забезпечує викладання української мови як офіційної студентам інших факультетів та інститутів. З 2003 р. на філологічному факультеті розпочато навчання за фахом «Українська мова і література» на заочному відділенні. З 2001 р. запроваджена нова спеціальність «Українська мова і література» з додатковою спеціалізацією «Іноземна мова». Колектив кафедри української філології має тісні зв'язки та угоди про співпрацю з філологічними факультетами ОНУ ім. І. І. Мечникова, Південноукраїнським державним університетом ім. К. Д. Ушинського, Херсонським держуніверситетом, КНУ імені Тараса Шевченка та ін. Плідно розвивається співпраця з україномовними навчальними закладами республіки.

На сьогоднішній день ми маємо необхідну наукову, матеріально-технічну базу, літературу і комп'ютерну техніку. Щороку поповнюється фонд навчально-методичної та наукової літератури, фонд періодичних видань, а це неабияке джерело для виконання практичних і лабораторних завдань з української мови та літератури, а також для написання наукових робіт студентів та викладачів. За 17 років членами кафедри опубліковано понад 550 статей; видано велику кількість навчально-методичних посібників, зокрема з викладання курсу офіційної мови. На кафедрі лише за останній рік підготовлено три навчальні посібники з грифом Міністерства науки і освіти України, дві монографії. Неоцінним подарунком Української Православної Церкви Московського Патріархату є факсимільне видання Пересопницького Євангелія, що є безцінним скарбом для всієї української громади, бібліотеку кафедри також прикрашає Острозька Біблія. Варто ще згадати і успішний захист докторської дисертації професором-сумісником з Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка М. Васківим.

Яскравим прикладом наукової співпраці українських філологів Придністров'я в масштабі республіки є участь кафедри в роботі науково-практичної конференції «Актуальні проблеми викладання української мови та літератури в організаціях освіти Придністровської Молдавської Республіки», читання лекцій викладачами кафедри на курсах підвищення кваліфікації вчителів і проведення республіканських учнів-

ських олімпіад з української мови та літератури. Кафедра долучалась до проведення конференцій «Стан і перспективи розвитку української філології у ПМР», «Покровські читання», а також у міжнародних конференцій у Кіровограді, Одесі, Кам'янець-Подільському, брала участь у 3-му Міжнародному Конгресі українців (м. Львів), у 5-му міжнародному симпозиумі українців (м. Оломоуц – Чеська Республіка), у Міжнародній науково-практичній конференції «Мовне і культурне розмаїття Придністров'я у дзеркалі етнічних та мовних процесів сучасності». У вересні, з нагоди 17-річчя кафедри, було проведено науковий семінар «Престижність української мови у сучасному суспільстві та функції мови», за участю кандидата філологічних наук, доцента кафедри української філології та методики навчання фахових дисциплін Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Форманової Світлани Вікторівни. З нагоди 15-річчя кафедри було проведено круглий стіл «Стан і перспективи розвитку української філології у ПМР». Кафедра працює над науковими темами «Актуальні проблеми дослідження і викладання української мови (етап Етносоціопсихологічні аспекти функціонування української мови в синхронії та діахронії)»; «Вивчення українського літературного процесу: від усної народної творчості до сучасних письменників (етап Жанрово-стильова специфіка української літератури)».

Студенти нашої кафедри активно займаються науковою роботою, працюють над курсовими й кваліфікаційними роботами з української мови, літератури, методики викладання мови та літератури, виступають з доповідями на щорічних наукових конференціях як у нашому університеті, так і у вищих навчальних закладах України. Останнім часом об'єктом їхніх досліджень стає реальний ономастичний простір українців Придністров'я, зокрема структурно-семантичні особливості прізвищ, динаміка чоловічого і жіночого іменника. Завдання викладачів кафедри – вивчити сучасну українську говірку ПМР і укласти Словник говорів Придністров'я. У квітні 2012 р. на базі кафедри української філології заплановано проведення міжнародної наукової студентської конференції «Проблеми і проєкції сучасного мовного і літературного процесу». 4 жовтня 2007 р. на базі кафедри української філології Інституту мови і літератури ПДУ ім. Т. Г. Шевченка відкрито Центр української культури (ЦУК), який спрямовує свою діяльність на задоволення потреб місцевого українства, сприяє вивченню української мови, ознайомленню громадськості з надбанням відомих українських літераторів, проведення мистецьких заходів, зустрічей. ЦУК – осередок української громади, динамічна модель. У ЦУК проводяться Шевченківські свята, Дні слов'янської культури і писемності, святкові заходи, конкурси, тобто студенти беруть

активну участь не тільки в науковому, але й культурно-просвітницькому житті. У м. Тирасполі відкрито Український дім, де проводяться наукові семінари, майстер-класи для філологів-україністів.

Одним з головних завдань Придністровської Молдавської Республіки було відтворення своєї державності як засобу захисту прав і свобод нинішнього і майбутнього покоління, у тому числі й соціолінгвістичної ситуації, що існувала в МАРСР у 1924–1940 рр. Такий шлях мовного будівництва є одним з історично перевірених і таких, що реально існують у ряді країн з поліетнічним населенням.

У лютому 1992 р. Уряд ПМР ухвалив Постанову «Про Заходи щодо забезпечення розвитку української національної культури і освіти, задоволення соціальних потреб українського населення ПМР». У вересні 1992 р. Верховна Рада Республіки ухвалила закон «Про мови у Придністровській Молдавській Республіці». У статті I закону записано: «На території Придністровської Молдавської Республіки державою гарантується мовний суверенітет громадянина незалежно від його походження, соціального і майнового стану. Кожен громадянин має природне і юридичне право вільного вибору мови спілкування і використання у всіх областях життєдіяльності» [3, с. 7]. У Конституції республіки мови трьох найбільших за чисельністю етнічних груп – молдаван, українців, росіян – проголошені офіційними мовами на рівних засадах. З метою виконання ухвалених законів та інструкцій, спрямованих на задоволення потреб придністровців у здобутті освіти українською мовою і вирішення проблем відродження української культури, у Придністров'ї було створено, як уже зазначалося, навчальні заклади різного рівня і профілю, була створена державна цільова програма розвитку освіти українською мовою.

Відродження мови, національної свідомості – це справа надзвичайно складна, її успіх залежить від багатьох чинників, зокрема від престижу української мови у світі. Однак сьогодні ми можемо впевнено говорити про відродження української мови та української культури в Придністров'ї.

1. Атлас: Придністровская Молдавская Республика. – Тирасполь, 1996. – 32 с. 2. Боднар В. Л. Мовна ситуація в освітньому середовищі Придністровської Молдавської Республіки та тенденції її розвитку / В. Л. Боднар // Актуальні проблеми викладання української мови та літератури в організаціях освіти ПМР – Тирасполь, 2009. 3. Закон «Про мови в Придністровській Молдавській Республіці». – 1992 (СЗМР 92–3). 4. Микитин-Дружинець М. Л. Сучасний стан та модернізація гуманітарної освіти в ПМР / М. Л. Микитин-Дружинець // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Збірник матеріалів третьої Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів, 2010. 5. Убийвовк Н. В. Українська мова у Придністров'ї / Н. В. Убийвовк // Актуальні проблеми викладання української мови та літератури в організаціях освіти ПМР. – Тирасполь, 2009. 6. Ширяев Е. Е. История Приднестровья в картах / Е. Е. Ширяев. – М., 1993. – 24 с.

Катерина Кобченко

Міграція з України із освітньою метою: історичний та сучасний досвід

У статті здійснено огляд історії та сучасних тенденцій такого явища, як навчання українських студентів за кордоном, показано характерні особливості цього процесу в різні епохи та проаналізовано основні характеристики, наслідки та загрози цього процесу для сьогодення.

In the article the overview of history and modern tendencies of such phenomenon as study of Ukrainian students abroad are made, typical peculiarities of this process in different ages are shown as well as the main features, consequences and threats of it for today are analyzed.

Практики студентської мобільності в Європі, подорожі в інші міста та країни з навчальною та науковою метою є такими ж давніми, як історія університетської освіти

в Європі в цілому. Україна, знаходячись в орбіті європейського освітнього простору, була включена в цей процес вже на його початку.